

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Варе Ірини Сергіївни «Особливості формування
смыслжиттєвих орієнтацій майбутніх психологів»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Система вищої освіти в Україні зорієнтовується на нові парадигмальні інноваційно-продуктивні засновини, котрі спрямовані першочергово на розвиток особистості майбутнього фахівця, який спроможний не тільки до рутинної професійної діяльності, але й водночас здатний зреалізувати продуктивну працю, застосувати власну активність та особистісний потенціал для розв'язання професійних завдань. Саме ці обставини зумовлюють переорієнтування системи підготовки майбутніх фахівців загалом, і психологів зокрема, адже вирішення цих питань передбачає формування особистості професіонала, котрий спроможний до саморозвитку, самоосвіти, інноваційно плідної діяльності. Успішність досягнення даної мети залежить від сформованості смысловиттєвих орієнтацій особистості фахівця-психолога як важливої передумови його особистісно-професійного зростання, спрямованого на відповідальність за процес і результат власного життя. Отож під час ВНЗівської підготовки майбутніх фахівців психологічного профілю доцільно відпрацювати нові підходи до розробки та застосування інноваційних методів і форм навчально-продуктивної діяльності студентів-психологів для поліпшення їхньої професійної компетентності, готовності до зреалізування психологічної діяльності, уможливлення розвитку активності й, у підсумку, формування смысловиттєвої сфери особистості психолога-професіонала.

Підвищення вимог до професійної підготовки психологів означає зростання ролі відповідності особистості фахівця у здійсненні психологічної діяльності. Така відповідність формується під час навчання у ВНЗ і в подальшій трудовій діяльності, хоча базується цей процес формування на тій основі, на якій організовано освітній процес, котрий спрямований також на

усвідомлення студентами-психологами власної внутрішньої позиції, на розвиток їхньої адекватної самооцінки, рефлексії, на формування в них стійкої системи смисложиттєвих і ціннісних орієнтацій. Звідси безсумнівно, що тема кандидатської дисертації І. С. Варє є актуальною і задає нові горизонти системного психологічного осмислення вищезазначеного проблемного кола сьогодення.

Базові параметри наукового дослідження (об'єкт, предмет, методи, теоретико-методологічна основа) вдало вибрані відповідно до поставленої мети; структура роботи зумовлена її завданнями; гіпотези підтверджені; теоретична і практична значущість розкривають важливі для педагогічної і вікової психології напрацювання. Окрім того, достовірність та вірогідність емпіричних результатів забезпечена методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження; валідністю та адекватністю психодіагностичного інструментарію поставленої меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження; репрезентативністю вибірки; використанням сучасних математичних і статистичних процедур для обробки та аналізу отриманих результатів.

У першому розділі «Смисл як системотвірна основа активності суб'єкта» І. С. Варє, на основі принципів розвитку, детермінізму, активності, єдності свідомості та діяльності, системності, здійснює теоретико-методологічний дискурс проблеми філософських і психологічних параметрів смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів, указує на особливості формування цих орієнтацій в особистісно-діяльнісній парадигмі, а також уточнює змістовні складові понять «смисл», «особистісний смисл», «смисложиттєві орієнтації». Пропоноване дисертанткою визначення змісту та обсягу цих понять дозволило методологічно обґрунтувати структурні компоненти смисложиттєвих орієнтацій, теоретичну модель дослідження та модель її формування у майбутніх психологів.

Особливої уваги заслуговує осмислена та зреалізована дисертанткою у другому розділі «Змістові аспекти смисложиттєвих орієнтацій» організація

емпіричного дослідження, що виявляється в обґрунтованості побудови його програми, в адекватності підбору стандартизованого інструментарію (тести, опитувальники тощо). Отримані експериментальні дані є цікавими й різнобічними, не тільки підтверджують теоретико-методологічні засади дослідження, а й указують на умови, засоби і технології формування смисложиттєвих орієнтацій студентів-психологів.

У третьому розділі «Формування та особливі ознаки смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів» дисертанткою повновагомо розкрито взаємозв'язки між показниками смисложиттєвих орієнтацій та показниками, які презентують суб'єктивні та об'єктивні когнітивні цінності студентів-психологів; змістовно схарактеризовано психологічні особливості майбутніх психологів з високим та низьким рівнем сформованості вказаних орієнтацій. Беззаперечними здобутками дисертантки є з'ясування основних чинників, що зумовлюють специфіку формування ціннісно-смилових орієнтацій у студентів-психологів; розробка та апробація авторської програми формування смисложиттєвих орієнтацій у студентів психологічного профілю.

Висновки рецензованої дисертації відзначаються логічністю і ґрунтовністю, а їхній зміст повною мірою послідовно і чітко відображає матеріали та здобутки, викладені І. С. Варє. Значущість дослідницької роботи також системно підтверджують наведені у додатку авторські розробки стосовно комплексної програми «Смисложиттєві орієнтації майбутніх психологів». Це свідчить про високу професійну кваліфікацію дисертантки як психолога-практика.

Зміст дисертації повною мірою відображено у 16 публікаціях, із них: 8 статей – у фахових наукових виданнях України; 4 статті у міжнародних наукових виданнях інших держав та виданнях, що включені до наукометричних баз даних; 4 публікації – в інших наукових виданнях.

Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації. Дисертацію та автореферат оформлено згідно з вимогами МОН України. Зміст і

спрямованість дисертації відповідають паспорту спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Однак, попри високий науково-теоретичний рівень запропонованого дослідження, його наукову новизну і практичну значущість, в контексті наукової дискусії слушно висловити окремі **зауваження та побажання**:

1. У дисертації не приділена належна увага механізмам реалізації активності психолога – цілепокладанню, менталізації, рефлексії, ідентифікації, персоніфікації, у процесі яких, до прикладу, цілеформування задуму стає цілереалізацією у професійній діяльності, внаслідок чого відбувається професійне становлення особистості-професіонала.

2. Тема і предмет кваліфікаційного дослідження співпадають, що методологічно не зовсім виправдано, оскільки тема задає загальний формат чи напрям дослідження, а предмет є певним сегментом об'єкта дослідження й деталізує тему.

3. Виникає запитання стосовно коректності вживання терміна «формувальна модель смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів», адже у психологічній науці й практиці мовиться про модель формування. Крім того, на нашу думку, запропонована модель, на якій базується авторська програма формування смисложиттєвих орієнтацій у студентів психологічного профілю, потребує конкретизації та детальнішого опису, тому що не зовсім розкритими є такі питання: 1) що саме є підґрунтям для виділення певних блоків і складових моделі? 2) чим пояснюється розбіжність між поіменованими складниками кожного із блоків та подальшим їхнім описом (зокрема, на с. 163-164 дисертації у таблиці вказані компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, поведінково-діяльнісний), а у їх описі чомусь мовиться про етапи формування смисложиттєвих орієнтацій, причому останні відсутні у структурі самої моделі)?

4. Одним із складників авторської моделі формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів є педагогічні умови, до складу яких

віднесені: створення ціннісного простору, що сприяє формуванню СЖО, забезпечення педагогічної взаємодії, трансляція освітніх, професійних цінностей та цінностей ВНЗ, компетентного образу професіонала, розвиток бажаних професійних якостей психолога. Враховуючи те, що педагогічні умови (в даному контексті) доречно витлумачити як обставини, за яких відбувається цілісний продуктивний освітній процес професійної підготовки фахівців, то не зовсім коректним є формулювання зазначених вище педагогічних умов. Водночас недостатньо, на нашу думку, відображені ці педагогічні умови в авторській комплексній програмі «Смисложиттєві орієнтації майбутніх психологів».

5. Текст дисертації не можна вважати досконалим в аспекті викладення його державною мовою, оскільки зустрічаються стилістичні огріхи (наприклад, «активний процес професіоналізації стимулює розвиток і трансформацію ціннісно-сислової сфери як значимої умовою самовизначення і саморегуляції людини, яка активно засвоюються і трансформуються в особистісні смисли соціальні норми, ролі, ідеали» (с. 73), «виділяти здатність до емпатії, рефлексії, професійного психологічного мислення, відповідальність, навички самоконтролю, практичне мислення, стійка, гармонійна системи смисложиттєвих орієнтацій» (с. 76), «свідчить о формуванні професійно орієнтованої системи цінностей» (с. 113) й ін.) та русизми: «вузівського» (с. 9, 28), «сходять» (с. 10), «направляючи» (с. 26), «сформированности» (с. 66), «опосредующей» (с. 71), «диференціальній (с. 98) «формуючого» (с. 170) «приймали участь» (с. 171) й ін.).

Однак висловлені недоліки та зауваження не знижують вагомої теоретичної і практичної значущості наукового дослідження Ірини Сергіївни Варє, котре варто розцінювати як завершену наукову працю з можливістю практичного застосування її результатів.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Особливості формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів» здійснена на високому науковому рівні, за своєю значущістю, науковою новизною та практичною спрямованістю отриманих результатів повністю відповідає існуючим стандартам і формальним вимогам п. п. 10, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, які висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, а її авторка – Варє Ірина Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

професор кафедри психології
та соціальної роботи Тернопільського
національного економічного університету
доктор психологічних наук, доцент

С. К. Шандрук

Підпис: С.К. Шандрука

Завіряю:
Зав. загальним відділом Таранова О.В.